Tartu linn aastail 1558—1625.

O. Freymuth.

Linna langus esimesel Vene ajal (1558—1582). Seniste kogemuste põhjal usaldusväärtute venelastega pidi olema isegi avameelseimaile iseloomudele selge, et alistumisest Moskvale oli oodata vähe head. Eredalt valgustab täielist olukorra segipaisatust asjaolu, et kurvas pimestuses ning seisukorra ebahindamises alistuti pikema järelekaalumiseta põlisele vaenlasele. Kapitulatsioonitingimusis oli Šuiski kindlustanud linnale kõik, mida soovitud, eeskätt takistamatu kuulumise ev. luteri usutunnistusse, eeldades loomulikult tsaari kinnitust, mille nõutamise eest ta ise tahtis hoolitseda. Kuid kahtlus näib aset leidnud olevat juba üleandmisel. Sest ühelt poolt lasksid kodanikud kindlustada endile õiguse vabaks lahkumiseks, kuivõrt neil ei peaks soovi olema linna jääda. Teisest küljest lasti anda lubadus, et ei järgne mingit elanikkude väljasaatmist siseriiki; samuti lasti endile tagada õiguslik kaitse ning julgeolek võimalikkude vaenu- ja surveavalduste suhtes okupatsioonivägede poolt. Vaba lahkumise õigust kasutas üsna märgatav osa kodanikkonnast. Läkitati Moskvasse saatkond ülesandega, saavutada tsaari kinnitus privileegiumidele.

Piiskopivalitsus oli venelaste sissemarssimisega muidugi lõppenud. Piiskopile määrati eluaegseks kasutamiseks Kärkna klooster, mille ülemaks ta olnud enne valitsemisele asumist; venelaste saatel pidi ta sinna viibimata teele asuma. Veneusuliste jumalateenistused algasid uuesti Nikolai kirikus, mis näis jällegi niivõrt korda seatud olevat; vene kiriku jaoks annekteeriti lihtsalt üks kell lossist ja teine raekojast. Teade, nagu oleksid venelased alanud peale selle veel uue kiriku ehitamist, pole kontrollitav, sest et seda hiljemini enam ei nimetata. Võiks vahest olla jutt ühest puukirikust vene agulis, mis 1579. a. tulikahju ajal maha põles. Ka senised kirikumaad anti vist küll viibimata vene kiriku kasutusse.

Linnas leidunud sõjavarustus langes loomulikult tervena võitjate kätte. Ainuüksi kahureid olevat olnud üle 500, mida küll ei saadud, vähemalt osalt, piiramise puhul müüride kõdumuse pärast sugugi tarvitada. Linnas leidunud kallismetallid konfiskeeriti ja saadeti Moskvasse tsaarile. Saaki ei saa sugugi väikeseks pidada, — olevat ju üksi Fabian Tiesenhausen sel korral kaotanud 60—80 000 taalrit, — tabav tõendus maa äraarvamatu rikkuse, teiselt poolt aga täielise kõlblise languse kohta. Ei tarvitse vahest mainidagi, et kogu toomkiriku hõbedakogu langes saagiks venelasile; samuti ka osa viibimata suletud Katariina kloostri varandusist, — üks karikas leidub veel praegugi Tveris. Õige pea peale vallutamist võtsid vene soldatid oma alla mustpeade-ühingu maja, — näide elanikele, missuguseiks üllatusiks tuli valmis olla hoolimata kõigist lubadusist, — muutes selle vahitoaks, sest et ta selleks oli õige kohane ligiduse tõttu linnamüürile. Mustpealaste palve, lubada neil ära vedada oma sissesead majast kui ka lukustatud keldreist,

Tartu, lk. 44